

Op verzoek van de redactie van De Korhaan heeft Dick Jonkers een reactie geschreven op het artikel van Jeroen Brandjes.

Uitspraken over het functioneren van ecosystemen, deskundigen en democratie heeft hij bewust buiten beschouwing gelaten.

Dick A. Jonkers

Hekkenwerk of Gekkenwerk? (2)

De opmerking dat Roodborsttap-
uit en Boompieper zelfs talrijker
op de Wester- en

Bussumerheide voorkomen dan
op de Zuiderheide doet niet ter-
zake. Er is een vergelijking ge-
maakt tussen de aantallen
broedvogels op de Zuiderheide
voor en tijdens de begrazing en
de daarvoor uitgevoerde
beheersmaatregelen. Als de
Wester- en Bussumerheide een
geschikt biotoop vormen is het
logisch dat zij daar meer voorko-
men. Ook daar zijn al verschei-
dene beheersmaatregelen als
plaggen en branden genomen in
het kader van door de overheid
gesubsidieerde effectgerichte
maatregelen. Samen met
begrazing zullen zij tot een

terugkeer van de heide moeten
leiden.

Of de Zuiderheide de Boom-
leeuwerik na een inval van
strengere winters in de periode
1987-1990 kwijt zou zijn ge-
weest, is nog maar de vraag.
Vogels kunnen vliegen en her-
kolonisatie van geschikte gebie-
den is een normaal gegeven. De
auteur baseert zijn uitspraak op
het artikel van Bijlsma et al.
(1988), waarin de afname van
de stand van de Boomleeuwerik
na de strenge winters 84/85 en
85/86 wordt beschreven. Zo'n
strenge winter kan zich in het
overwinteringsgebied van de
Boomleeuwerik in Zuid-Europa
of in het broedgebied manifeste-
ren. In het eerste geval moet dat

dan gebeuren de periode wan-
neer de soort daar nog verblijft
en in het tweede als de soort
reeds is teruggekeerd.

De toename die voor het hele
land voor 1970-1984 is vastge-
steld (Bijlsma et al., 1985) gold
ook voor het Gooi. Van 1955-
1980 kwamen er in het werkge-
bied van de vogelwerkgroep nog
slechts enkele paren voor, maar
daarna nam het aantal broedpa-
ren toe en waren er in 1984 vijf
heidevelden door Boomleeuwe-
riken bezet (Jonkers et al., 1987,
Jonkers, 1992b). In 1985 nam
de populatie sterk af als gevolg
van de strenge winter. Hoewel
op de meeste heidevelden sinds-
dien weer paren tot broeden
kwamen, breidde de stand zich

alleen op de Zuiderheide uit (Jonkers, 1992a).

Over het feit dat recreatiedruk de Roodborsttapuit en Boomleeuwerik weinig lijkt te deren is al eens gepubliceerd, maar brengen alle broedsels ook jongen voort? Hoewel bijvoorbeeld op de Hoorneboegsche Heide laat in het seizoen nog alarmerende Roodborsttapuiten worden gesignaleerd, is het onbekend of eerdere broedsels gelukt zijn. Op de Zuidwest-Veluwe lijken Boomleeuweriken in vrij toegankelijke gebieden één broedsel te hebben, terwijl de produktie in niet toegankelijke terreinen op twee tot drie broedsels uitkomt (Bijlsma et al., 1985).

De genoemde karakteristieke heidevogelsoorten gaan voor het merendeel ook elders in Nederland sterk achteruit en een aantal van hen is daardoor zelfs op de Rode Lijst beland. De Wulp en de Tapuit staan daar nog niet

Tapuit

bij. De Tapuit broedt graag in reliëfrijke terreinen waarin holen (konijnen) voorkomen. Op de Gooise heiden wordt deze soort tegenwoordig alleen als doortrekker gesignaleerd. De Wulp staat bekend als een recreatiegevoelige vogel (Mörzer Bruyns & Gendebien, 1971). Bij een ongewijzigd recreatiebeleid zal deze soort niet meer terugkeren, ook al wordt er begraaasd. Het broeden van Wulpen op relatief rustige militaire oefenterreinen

en uitgestrekte en rustige gebieden als de Dwingelosche Heide kan als een fingerwijzing worden beschouwd. Inmiddels heeft de Wulp kans gezien zich in graslanden te vestigen (Van den Bergh, 1986) en de kolonisatie daarvan gaat nog steeds door.

Wat ik onder 'bepaalde eiwitrijke insecten' moet verstaan is mij niet duidelijk. Het suggereert afhankelijkheid van specifieke soorten die er niet is. Door vergrassing en verbossing neemt de diversiteit aan soorten af, waardoor bulkvoedsel in allerlei maten en hoeveelheden niet meer in die mate aanwezig is als voorheen. Van de sprinkhanen en krekels zijn de meeste soorten gebonden aan droge voedselarme hei en heischrale graslanden. Door het ruwe microklimaat komen er alleen nomadische vlinders op de heide voor. Op de droge heide zijn dat Vuurvlinder, Heivlinder en Heideblauwtje; de heischrale delen zijn meer het terrein van Zandoogje, Parelmoervlinder en Dikkopjes (Bink, 1992). De Bruine eikenpage en de Sleedoornpage behoren volgens Brandjes op de Zuiderheide nog altijd tot het verleden. Daarin heeft hij gelijk en dat zal altijd wel zo blijven. Het zijn namelijk helemaal geen heidevlinders. De Bruine eikenpage leeft bij voorkeur in open struwelen met opslag van eikenhout en begroeiing van braam. Bosranden en struwelen zijn belangrijke bestaansvoorwaarden. Ook de Sleedoornpage houdt zich op in de omgeving van bosranden en struwelen en in beweide graslanden met struweelgroepen en enkele bomen (Bink, 1992). De aanwezigheid van sleedoorn is daarbij belangrijk. Een vergraste heide is

vlinderleeg. Bochtige smele en Pijpestrootje zijn oneetbaar voor grasetende rupsen van vlinders. Wel komen er enkele gespeciali-

Vandaag of morgen

Royaal bevelesd

Gevraagd naar zijn lievelingskoe, begint drs. P.L. Bergström te glimmen van plezier. Hij weet het natuurlijk allang, maar gaat in gedachten nog even de hele wereld rond en alle rassen af. En dan: de Limousin.

„Voor mij”, zegt hij, „is dat een uitermate luxe dier. Hij heeft altijd op hele arme grond gezeten en geleerd zuinig te zijn op zijn mineralen. Heeft een licht skelet en een hoog slachttrendement. Heel royaal bevelesd. Vlees van een zeer fijn-vezelige structuur”. „En”, zo zegt hij met respect, „ze zijn betrekkelijk lastig. Je kunt wel de hele kudde vangen, maar één dier krijg je er moeilijk tussenuit - de rest begint zich er onherroepelijk mee te bemoeien”.

Eind maart is op de heide bij Blaricum een wandelend echtpaar aangevallen door een koe van het Goois Natuurreservaat. De vrouw werd tegen de grond gewerkt en brak haar arm. De koe probeerde haar te vertrappen. Vervolgens werd de man op de horens genomen en tientallen meters meegesleurd. Zonder duidelijke aanleiding.

Jawel, dat was een Limousin. Maar vergis je niet, andere koeien zijn ook geen doetjes. Ze hebben nog reflexen die te maken hebben met de bescherming van het kalf, de macht van de kudde. Er zit nog een hele hoop natuur in die beesten. Ze kunnen reageren alsof zij niet tot onze wereld behoren, maar wij tot de hunne.

Koos van Zomeren

Uit NRC Handelsblad van
14 april 1994

seerde insecten en wantsen voor. De op de heide levende vogels zijn carnivoor en insecten vormen hun hoofdvoedsel. Begrazing biedt de mogelijkheid weer open en zandige plekken, leeftijdsverschillen in de begroeiing en afwisseling tussen hoog en laag en te creëren. Mits niet te geconcentreerd kan mest van de grazers insecten aantrekken die als voedselbron voor vogels kunnen dienen. De gesuggereerde vergrassing als gevolg van vermessing door runderbegrazing is goed voor een uitspraak door begrazingsdeskundigen. In de tientallen jaren dat er al op zeer veel plaatsen in het land in natuurterreinen wordt begrast, is dat bij mijn weten nog nooit geconstateerd.

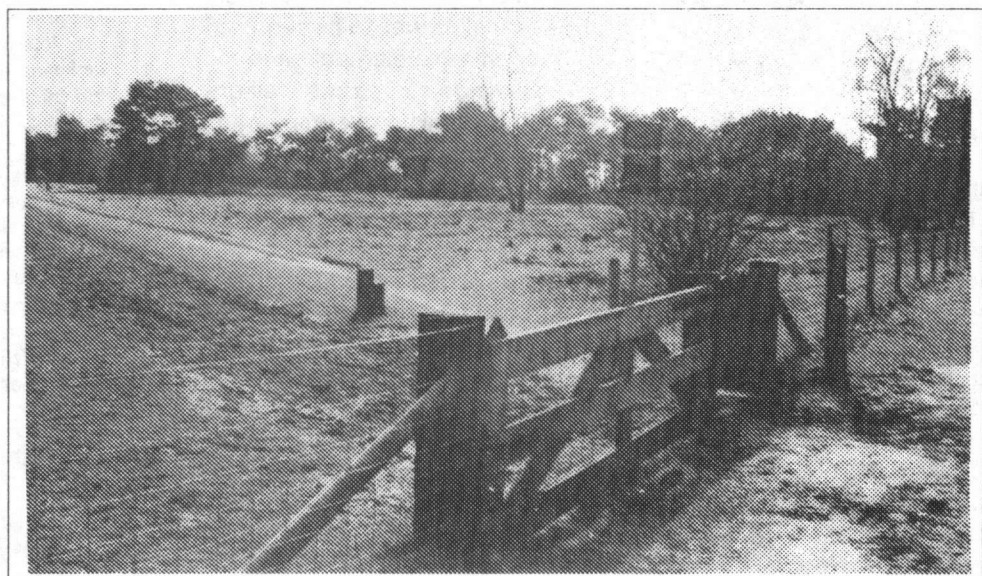
VERSNIPPERING

Mobiliteit is voor de fauna een belangrijk gegeven en versnippering kan tot isolatie leiden, waardoor populaties kunnen verdwijnen. Niet zonder reden is onlangs het rapport Gooise Ecologische Infrastructuur uitgebracht (Van der Linden, 1993). De snelheid waarmee een soort kans ziet om goede leefgebieden te bereiken en te koloniseren verschilt sterk. Vogels hebben het wat dat betreft vrij gemakkelijk. Zij kunnen vliegen. Voor de dieren die zich over de bodem moeten bewegen doemen er vele barrières op. Verbindingszones moeten kwaliteiten hebben die het voor soorten die kleine afstanden afleggen mogelijk maakt zich in die zones ook voort te kunnen planten.

Als zo'n soort dan uiteindelijk een nieuw leefgebied - in dit geval de heide - bereikt, moet deze wel bestaansvoorwaarden bieden. Of de Zandhagedis vanuit de Limitische Heide, waar zich momenteel een levensvatbare populatie bevindt, ooit de centrale heidevelden zal bereiken is voor mij een vraag. Voor de thans op deze heidevelden nog aanwezige Levendbarende hagedissen moet het huidige beheer perspectieven bieden. Hiervoor is versnippering niet aan de orde; wel voor geïsoleerd liggende leefgebiedjes. Hachelijke situaties voor de zoogdieren in de 'smalle' uitlaastroken is een wat overtrokken uitspraak. Reeën springen met gemak over het hekwerk heen. Andere zoogdieren kunnen door de mazen. Mocht dit niet kunnen dan is het altijd nog mogelijk om op een groot aantal plaatsen onder in het hekwerk kleine doorgangen te maken. Als honden over de talrijke doorgangen kunnen moet dit ook voor vossen mogelijk zijn.

Om in het jargon te blijven: ongetwijfeld zullen enkele soorten een veer moeten laten. Welke

dit zijn en in welke mate is op voorhand speculatief om aan te geven. Om de heide te kunnen behouden moeten keuzes worden gemaakt. Als compensatie voor de restricties die hondenbezitters opgelegd krijgen, is besloten om uitlaatzones aan te wijzen. Het was natuurlijk veel eenvoudiger geweest om dit na te laten. Begrip voor hondenbezitters heeft tot deze handelswijze geleid. Havik en Sperwer broeden niet in deze randzones! Van de Groene specht wordt het broeden in de houtwal van het Gebed zonder Eind verondersteld (Moolenbeek et al., 1985) en verder in de randzone bij Bussum. In het Westerveld (Amsterdamse Waterleiding) werd in 1993 een broedgeval vastgesteld (Jonkers, 1994). De huidige recreatieve druk in de twee eerstgenoemde gebieden is al groot en er zijn waarschijnlijk dan ook geen verdere negatieve effecten te verwachten. Grote bonte spechten zouden evenals een enkele Gekraagde roodstaart in de randzones kunnen broeden, maar of er een negatieve invloed van de uitlaatzone zal optreden is niet duidelijk.

Zo zien de omstreden hekken eruit op de Zuiderheide

Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

Jonkers, D.A., 1992a. Broedvogels van de Zuiderheide en de omgeving van Heidebloem in 1990. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave: 77.

Jonkers, D.A., 1992b. De Boomleeuwerik: terug van weggeweest. in 25 Jaar Vogels in het Gooi en Omstreken. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave 78.

Jonkers, D.A., 1994. Broedvogelinventarisatie Westerveld 1993. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave: 88.

Linden, P. van der, 1993. Gooise Ecologische Infrastructuur. GEIS. Vereniging Milieufederatie Noord-Holland, Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland, Vereniging Leefmilieu Het Gooi, de Vechtstreek en Omstreken & Vereniging van Vrienden van het Gooi, Hilversum.

Moolenbeek, R.G., J. Harder & A. Vermeule (red.) 1985. Broedvogels van de Gooise heidevelden 1969-1982. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave: 50.

Mörzer Bruyns, M.F. & J.F. Gendebien, 1971. Recreatiegevoeligheid van vogels. De Levende Natuur 73: 85-88.

Wanders, R., 1992. Dodelijk hoefgetrap. Vogels 1992(6):21.
